

BIDAR

TEISINGUMO TEISMO (didžioji kolegija) SPRENDIMAS
2005 m. kovo 15 d. *

Byloje C-209/03

dėl *High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court)* (Jungtinė Karalystė) 2003 m. vasario 12 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2003 m. gegužės 15 d., pagal EB 234 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

The Queen,

Dany Bidar prašymu

prieš

London Borough of Ealing,

Secretary of State for Education and Skills,

* Proceso kalba: anglų.

TEISINGUMO TEISMAS (didžioji kolegija),

kurį sudaro Teisingumo Teismo pirmininkas V. Skouris, kolegijų pirmininkai P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts (pranešėjas) ir A. Borg Barthet, teisėjai J.-P. Puissochet, R. Schintgen, N. Colneric, M. Ilešič, J. Malenovský, J. Klučka ir U. Löhmus,

generalinis advokatas L. A. Geelhoed,
posėdžio sekretorius H. von Holstein, sekretoriaus padėjėjas,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2004 m. rugsėjo 28 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs rašytines pastabas, pateiktas:

- D. Bidar, atstovaujamo *barristers* R. Scannell ir M. Soorjoo bei *solicitor* J. Luqmani,
- Jungtinės Karalystės vyriausybės, atstovaujamos R. Caudwell, padedant QC E. Sharpston ir *barrister* C. Lewis,
- Danijos vyriausybės, atstovaujamos J. Molde,
- Vokietijos vyriausybės, atstovaujamos C.-D. Quassowski ir A. Tiemann,

- Prancūzijos vyriausybės, atstovaujamos G. de Bergues ir C. Bergeot-Nunes,

- Nyderlandų vyriausybės, atstovaujamos M. Wissels ir H. G. Sevenster,

- Austrijos vyriausybės, atstovaujamos E. Riedl,

- Suomijos vyriausybės, atstovaujamos T. Pynnä,

- Europos Bendrijų Komisijos, atstovaujamos N. Yerrell ir M. Condou,

susipažinęs su 2004 m. lapkričio 11 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

¹ Prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra pateiktas dėl EB 12 straipsnio pirmosios pastraipos ir EB 18 straipsnio išaiškinimo.

- 2 Šitas prašymas pateiktas byloje dėl D. Bidar ieškinio *London Borough of Ealing* ir Švietimo bei profesinio ugdymo ministrui (*Secretary of State for Education and Skills*) dėl atsisakymo studentui suteikti subsidijuojamą paskolą išlaikymo išlaidoms padengti.

Teisinis pagrindas

Bendrijos teisės aktai

- 3 EB 12 straipsnio pirmojoje pastraipoje numatyta:

„Šios Sutarties taikymo srityje, nepažeidžiant joje esančių specialių nuostatų, draudžiama bet kokia diskriminacija dėl pilietybės.“

- 4 EB 18 straipsnio 1 dalyje sakoma:

„Kiekvienas Sąjungos pilietis turi teisę laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje, laikydamasis šioje Sutartyje ir jai įgyvendinti priimtuose teisės aktuose nustatytų apribojimų bei sąlygų.“

5 EB 149 straipsnyje numatyta:

„1. Bendrija prie geros kokybės švietimo plėtojimo prisideda skatindama valstybių narių bendradarbiavimą ir prireikus paremdama bei papildydama jų veiksmus, kartu visiškai pripažindama valstybių narių atsakomybę už mokymo turinį ir švietimo sistemų organizavimą bei gerbdama jų kultūrų ir kalbų įvairovę.

2. Bendrija savo veiksmiais siekia:

- plėtoti europinę pakraipą švietimo srityje, ypač mokant valstybių narių kalbų ir jas populiarinant;
- skatinti studentų ir dėstytojų judėjimą, be kita ko, skatinant mokymo įstaigas pripažinti diplomus ir studijų trukmę;
- remti švietimo įstaigų bendradarbiavimą;
- plėtoti keitimąsi informacija ir patirtimi bendrais valstybių narių švietimo sistemų klausimais;
- skatinti plačiau keistis jaunimu ir socialinės bei pedagoginės pakraipos instruktoriais;

— skatinti plėtoti nuotolinį švietimą.

<...>

4. Kad padėtų pasiekti šiame straipsnyje paminėtus tikslus, Taryba:

— spręsdama 251 straipsnyje nustatyta tvarka, pasikonsultavusi su Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu bei Regionų komitetu, imasi skatinamųjų priemonių, išskyrus valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų derinimą;

— kvalifikuota balsų dauguma Komisijos pasiūlymu teikia rekomendacijas.“

⁶ 1990 m. birželio 28 d. Tarybos direktyvos 90/364/EEB (OL L 180, p. 26) dėl teisės apsigyventi 1 straipsnyje numatoma, kad valstybės narės suteikia teisę jose apsigyventi kitų valstybių narių piliečiams, kurie neturi šios teisės pagal kitus Bendrijos teisės aktus, ir jų šeimos nariams, kaip apibrėžta šio straipsnio 2 dalyje, jeigu priimančiojoje valstybėje narėje jiems bei jų šeimos nariams taikomas ligos draudimas bet kurios rizikos atžvilgiu ir jeigu savo gyvenimo atitinkamoje valstybėje narėje laikotarpiu jie turi pakankamai lėšų, kad netaptų našta šios valstybės narės socialinės paramos sistemai.

- 7 Šios direktyvos 3 straipsnyje nustatyta, kad teisė apsigyventi galioja tol, kol jos turėtojas atitinka 1 straipsnyje nustatytas sąlygas.
- 8 1993 m. spalio 29 d. Tarybos direktyvos 93/96/EEB (OL L 317, p. 59) dėl studentų teisės apsigyventi septintoje konstatuojamojoje dalyje sakoma:

„<...> esant tokiai Bendrijos teisės būklei, kokią nustatė Teisingumo Teismo precedentų teisė, studentams teikiamai pagalbai netaikoma (EEB) Sutartis, kaip apibrėžta 7 straipsnyje (tapo EB sutarties 6 straipsniu, o vėliau EB 12 straipsniu)“.

- 9 Šios direktyvos 1 straipsnyje numatyta:

„Siekdamos nustatyti sąlygas, kurios padėtų naudotis teise apsigyventi, ir užtikrinti galimybę siekti profesinio mokymo nediskriminuojant valstybių narių piliečių, kurie buvo priimti į profesinio mokymo kursus kitoje valstybėje narėje, valstybės narės pripažįsta studentų, kurie yra valstybės narės piliečiai ir kurie nesinaudoja šia teise pagal kitas Bendrijos teisės nuostatas, bei šio studento sutuoktinio ir jo išlaikomų vaikų teisę apsigyventi, jei studentas atitinkamą nacionalinę instituciją įtikina, jog turi pakankamai lėšų, kad per savo gyvenimo laikotarpį priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai netaps našta pateikdamas pranešimą ar pasinaudodamas bent jau lygiavertėmis kitomis pasirinktomis alternatyviomis priemonėmis, jei minėtas studentas yra įtrauktas į pripažintos mokymo įstaigos sąrašus iš esmės dėl to, kad jis joje lanko profesinio mokymo kursus ir priimančioje valstybėje narėje nuo įvairių rūšių rizikos apsidraudęs sveikata.“

10 Šios direktyvos 3 straipsnyje sakoma:

„Ši direktyva priimančiosios valstybės narės neįpareigoja teise apsigyventi besinaudojantiems studentams mokėti išlaikymo pašalpas.“

11 Nuo 2006 m. balandžio 30 d. Direktyvas 90/364 ir 93/36 panaikina 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje (OL L 229, p. 35), kuri pagal jos 40 straipsnį turi būti perkelta į nacionalinę teisę iki 2006 m. balandžio 30 dienos.

Nacionalinės teisės aktai

12 Anglijoje ir Velse finansinė pagalba studentams, skirta jų išlaikymo išlaidoms padengti, pagal 2001 m. Švietimo (finansinės paramos studentams) reglamentą (*Education (Student Support) Regulations 2001*, toliau – *Student Support Regulations*) daugiausia teikiama suteikiant paskolas.

13 Pagal *Student Support Regulations* paskolą gaunantys studentai gauna 75 % nuo maksimalios paskolos sumos, o likę 25 % gali būti suteikti, atsižvelgiant į studento, jo tėvų ar partnerio finansinę padėtį. Paskolos palūkanų norma yra susieta su infliacijos dydžiu, tad yra mažesnė už komercinių paskolų palūkanų normą. Paskola gražinama

baigus studijas su sąlyga, kad studento pajamos viršija 10 000 Didžiosios Britanijos svarų. Jei ši sąlyga įvykdoma, tai studentas kiekvienais metais paskolos grąžinimui skiria 9 % nuo savo pajamų, viršijančių 10 000 Didžiosios Britanijos svarų, tol, kol grąžina visą paskolą.

- 14 Pagal *Student Support Regulations* 4 straipsnį asmuo gali gauti studento paskolą konkrečiai studijų programai, jei jo padėtis atitinka vieną iš aprašytųjų *Student Support Regulations* 1 priede (*Schedule 1*).

- 15 Šio priedo 1 dalyje numatyta, kad asmuo gali gauti studento paskolą, jei jis nuolatos gyvena Jungtinėje Karalystėje 1971 m. Imigracijos įstatymo (*Immigration Act 1971*) prasme ir atitinka šias su gyvenamąja vieta susijusias to paties priedo 8 dalyje išdėstytas sąlygas:

- a) kad pirmąją akademinį metų, kuriais prasideda studijos, dieną jis gyventų Anglijoje arba Velse;
- b) kad trejus metus iki tos dienos jis būtų gyvenęs Jungtinėje Karalystėje arba Salose ir
- c) kad per tuos trejus metus vienintelė ar pagrindinė gyvenimo Jungtinėje Karalystėje ar Salose priežastis nebuvo mokymasis pagal dieninę studijų programą.

- 16 Dėl migruojančių darbuotojų ir jų šeimos narių, kuriems taikomas 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje (OL L 257, p. 2), *Student Support Regulations* 1 priedo 4–6 dalyse nurodoma, kad jiems netaikomas reikalavimas nuolatos gyventi Jungtinėje Karalystėje, o dėl studento paskolos suteikimo keliamos tokios pačios gyvenimo sąlygos, tačiau laikoma, kad jie patenkina 8 dalies b punkte numatytą gyvenamosios vietos reikalavimą nuo to momento, kai apsigyvena Europos ekonominei erdvei priklausančios valstybės teritorijoje.
- 17 Pagal *Immigration Act 1971*, asmuo nuolatos gyvena Jungtinėje Karalystėje, jei jis ten įprastai gyvena ir jam netaikomi jokie apribojimai dėl laiko, kurį jis gali būti jos teritorijoje.
- 18 Tačiau iš byloje pateiktų dokumentų aišku, kad pagal Jungtinės Karalystės įstatymus, kitos valstybės narės pilietis, būdamas studentu Jungtinėje Karalystėje, negali gauti joje nuolatos gyvenančio asmens statuso.
- 19 *Student Support Regulations* numato, kad finansinė pagalba, skirta mokesčiui už mokslą kompensuoti, kitų valstybių narių piliečiams teikiama tomis pačiomis sąlygomis kaip ir Jungtinės Karalystės piliečiams.

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

- 20 1998 m. rugpjūčio mėn. Prancūzijos pilietis D. Bidar atvyko į Jungtinės Karalystės teritoriją lydėdamas savo motiną, kuriai čia turėjo būti suteikta medicinos pagalba.

Nustatyta, kad Jungtinėje Karalystėje ieškovas gyveno pas savo močiutę, jos buvo išlaikomas, tęsė ir pabaigė vidurinę mokyklą ir niekada nesikreipė socialinės pagalbos.

- 21 2001 m. rugsėjo mėn. jis pradėjo ekonomikos studijas *University College London*.
- 22 D. Bidar buvo suteikta parama, skirta mokesčiui už mokslą kompensuoti, tačiau dėl to, kad jo nuolatinė gyvenamoji vieta buvo ne Jungtinėje Karalystėje, buvo atsisakyta suteikti jam pagalbą išlaikymo išlaidoms padengti duodant studento paskolą.
- 23 Ginčydamas šį atsisakymą ieškovas pagrindinėje byloje nurodė, kad *Student Support Regulations*, kuriame valstybės narės piliečiui, norinčiam gauti studento paskolą, keliamas reikalavimas nuolat gyventi Jungtinėje Karalystėje, numato diskriminuojančią nuostatą, uždraustą EB 12 straipsnyje. Subsidiariai jis nurodo, kad jei būtų pripažinta, jog stipendijos mokėjimas nepatenka į EB sutarties taikymo sritį, tai nebūtų taikoma prašymui suteikti finansinę pagalbą duodant subsidijuojamą paskolą.
- 24 Už *Student Support Regulations* priėmimą atsakinga valdžios institucija *Secretary of State for Education and Skills* teigia priešingai, kad pagalbos išlaikymo išlaidoms teikimas, neatsižvelgiant į tai, ar ji teikiama stipendijos, ar subsidijuotos paskolos forma, nepatenka į EB 12 straipsnio taikymo sritį ir kad Teisingumo Teismas tai pripažino 1998 m. birželio 21 d. sprendimuose *Lair* (39/86, Rink. p. 3161) ir *Brown* (197/86, Rink. p. 3205). Net jei tokios pagalbos teikimas ir patektų į EB sutarties taikymo sritį, jos teikimo sąlygos užtikrintų tiesioginį ryšį tarp pagalbą gaunančio asmens ir ją teikiančios valstybės.

25 Prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikęs teismas nurodo, kad studentų paskolų teikimas dėl sumažintos palūkanų normos ir dėl galimų jų grąžinimo problemų kainuoja valstybei. *Secretary of State for Education and Skills* skaičiavimu šių išlaidų dydis sudaro 50 % nuo paskolos sumos. Vidutinis 2000–2001 akademiais metais suteiktos paskolos dydis buvo 3155 Didžiosios Britanijos svarai. Jei 41 713 Europos Sąjungos piliečių, kurie tais metais studijavo Anglijoje ir Velse, tačiau ten nuolatos negyveno, būtų paėmę studento paskolą, tai valstybei būtų kainavę 66 milijonus svarų.

26 Prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikęs teismo teigimu, D. Bidar netaikomas Reglamentas Nr. 1612/68 ir jis taip pat neturi teisės reikalauti suteikti jam studento paskolą remdamasis Direktyva 93/96.

27 Šioje situacijoje *High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court)* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos klausimus:

„1) Ar, atsižvelgiant į minėtus 1998 m. birželio 21 d. Teisingumo Teismo sprendimus *Lair* ir *Brown*, Europos bendrijos teisės raidą, įskaitant EB 18 straipsnio priėmimą, naujausius pokyčius Europos Sąjungos kompetencijos, susijusios su švietimu ir pagalbos, skirtos išlaikymo išlaidoms padengti, teikimu pagal universitetines studijų programas studijuojantiems studentams, srityje, šios pagalbos teikimas a) duodant subsidijuojamas paskolas arba b) skiriant stipendijas tebėra už EB 12 straipsnio ir draudimo diskriminuoti dėl pilietybės taikymo ribų?

2) Jei atsakymas į pirmąjį klausimą ar jo dalį būtų neigiamas ir jei pagalba studentams išlaikymo išlaidoms padengti, teikiama skiriant stipendijas arba

duodant subsidijuojamas paskolas, patenka į EB 12 straipsnio taikymo sritį, kokius kriterijus turėtų taikyti nacionalinis teismas norėdamas nustatyti, ar tokios pagalbos teikimo sąlygos yra objektyviai pagrįstos ir nesusijusios su pilietybe?

- 3) Jei atsakymas į pirmąjį klausimą ar jo dalį būtų neigiamas, ar galima remtis EB 12 straipsniu reikalaujant pagalbos išlaikymo išlaidoms padengti už laikotarpį, buvusį iki šios Teisingumo Teismo bylos sprendimo priėmimo, o jei ne, ar reikėtų padaryti išimtį tiems asmenims, kurie buvo pareiškę ieškinį iki šio sprendimo priėmimo dienos?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo klausimo

- 28 Pirmuoju klausimu prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikęs teismas iš esmės klausia, ar pagal dabartinę Europos bendrijos teisę aukštųjų mokyklų studentams teikiama pagalba išlaikymo išlaidoms padengti teikiama duodant subsidijuojamą paskolą arba skiriant stipendiją nepatenka į EB sutarties, o ypač į jos 12 straipsnio 1 dalies, taikymo sritį.
- 29 Iš prašymą pateikusio teismo sprendimo aišku, kad ieškovui pagrindinėje byloje netaikomas Reglamentas Nr. 1612/68.

- 30 Esant tokiam kontekstui, prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikęs teismas nori sužinoti, ar studentams teikiama pagalba išlaikymo išlaidoms padengti patenka į EB 12 straipsnio 1 dalies, kuri draudžia, nepažeidžiant joje esančių specialių nuostatų, bet kokią diskriminaciją dėl pilietybės, taikymo sritį.
- 31 Vertinant EB 12 straipsnio taikymo sritį, šį straipsnį reikia skaityti kartu su kitomis EB sutarties nuostatomis dėl pilietybės. Sąjungos pilietybe siekiama suteikti valstybių narių piliečiams esminį statusą, leidžiantį tiems, kurie yra tokioje pačioje situacijoje, reikalauti vienodo teisinio požiūrio, neatsižvelgiant į jų pilietybę ir nepažeidžiant šioje srityje aiškiai nustatytų išimčių (2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Grzelczyk*, C-184/99, Rink. p. I-6193, 30 ir 31 punktai ir 2003 m. spalio 2 d. Sprendimo *Garcia Avello*, C-148/02, Rink. p. I-11613, 22 ir 23 punktai).
- 32 Pagal nusistovėjusią teismų praktiką, Sąjungos pilietis, teisėtai gyvenantis priimančiosios valstybės narės teritorijoje, gali remtis EB 12 straipsniu visose situacijose, kurios priklauso Bendrijos teisės *ratione materiae* (1998 m. gegužės 12 d. Sprendimo *Martínez Sala*, C-85/96, Rink. p. I-2691, 63 punktas ir minėto sprendimo *Grzelczyk* 32 punktas).
- 33 Tokioms situacijoms priskirtinos tos, kurios yra susijusios su EB sutartyje garantuojamų pagrindinių laisvių įgyvendinimu, ir tos, kurios susijusios su laisvės judėti ir apsigyventi valstybės narės teritorijoje įgyvendinimu, kaip tą numato EB 18 straipsnis (žr. 1998 m. lapkričio 24 d. Sprendimo *Bickel ir Franz*, C-274/96, Rink. p. I-7637 15 ir 16 punktus, o taip pat minėto sprendimo *Grzelczyk* 33 punktą ir minėto sprendimo *Garcia Avello* 24 punktą).

- 34 Be to, EB sutarties tekste nėra nieko, kas duotų pagrindą manyti, kad Sąjungos piliečiais esantys studentai, persikeldami į kitą valstybę narę studijuoti, netenka EB sutartimi Sąjungos piliečiams suteiktų teisių (minėto sprendimo *Grzelczyk* 35 punktas).
- 35 Iš 2002 m. liepos 11 d. Sprendimo *D'Hoop* (C-224/98, Rink. p. I-6191, 29–34 punktai) aišku, kad kai vienos valstybės narės pilietis persikelia į kitą valstybę narę tęsti vidurinio mokslo, jis naudojasi EB 18 straipsnyje numatyta judėjimo laisve.
- 36 Svarbu pažymėti, kad valstybės narės pilietis, šiuo atveju ieškovas pagrindinėje byloje, gyvenantis kitoje valstybėje narėje, kur jis tęsia ir pabaigia vidurinį mokslą ir kurioje jam nekeliama pretenzijų dėl to, kad jis neturi pakankamai lėšų ar sveikatos draudimo, naudojasi EB 18 straipsnyje ir Direktyvoje 90/364 numatyta teise apsigyventi.
- 37 Dėl socialinių išmokų Teisingumo Teismas 2004 m. rugsėjo 7 d. Sprendime *Trojani* (C-456/02, Rink. p. I-7573, 43 punktas) nusprendė, kad ekonomiškai neaktyvus Europos Sąjungos pilietis gali remtis EB 12 straipsniu, jei jis teisėtai gyveno priimančiojoje valstybėje narėje tam tikrą laikotarpį arba jei turi leidimą apsigyventi.
- 38 Iš tiesų Teisingumo Teismas minėtuose sprendimuose *Lair* ir *Brown* (atitinkamai 15 ir 18 punktai) nusprendė, kad „šiam Bendrijos teisės raidos etape studentams teikiamai pagalbai pragyvenimui ir studijoms EEB 7 straipsnis (tapo EB sutarties 6 straipsniu, o vėliau – EB 12 straipsniu) iš principo netaikomas. Šiuose

sprendimuose Teisingumo Teismas manė, kad tokia pagalba priskirtina, viena vertus, švietimo politikai, kurioje Bendrijos institucijoms nebuvo suteikta kompetencijos, ir, kita vertus, socialinei politikai, kuri liko valstybių narių kompetencijoje tiek, kiek jos nereglementavo konkrečios EEB sutarties nuostatos.

- 39 Tačiau per laiką, kuris praėjo po minėtų *Lair* ir *Brown* sprendimų paskelbimo, Europos Sąjungos sutartimi į EB sutartį buvo įtraukta nuostata dėl Sąjungos pilietybės bei šios sutarties trečios dalies VIII antraštinė dalis (tapo XI antraštine dalimi), papildyta 3 skyriumi, skirtu švietimui ir profesiniam rengimui (minėto Sprendimo *Grzelczyk* 35 punktą).
- 40 EB 149 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad Bendrija prie geros kokybės švietimo plėtojimo prisideda skatindama valstybių narių bendradarbiavimą ir prireikus paremdama bei papildydama jų veiksmus, kartu visiškai pripažindama valstybių narių atsakomybę už mokymo turinį ir švietimo sistemų organizavimą bei gerbdama jų kultūrą ir kalbų įvairovę.
- 41 Pagal to paties straipsnio 2 ir 4 dalis Taryba imasi skatinamųjų priemonių, išskyrus valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų derinimą, o taip pat teikia rekomendacijas, kurių tikslas, be kita ko, skatinti studentų ir dėstytojų judėjimą (žr. minėto sprendimo *D'Hoop* 32 punktą).
- 42 Atsižvelgiant į šias aplinkybes, kurios atsirado priėmimus minėtus *Lair* ir *Brown* sprendimus, reikia konstatuoti, kad į EB 12 straipsnio 1 dalies taikymo sritį patenka ir situacija, kai kitoje valstybėje narėje teisėtai gyvenantis Sąjungos pilietis siekia gauti studentams skirtą pagalbą išlaikymo išlaidoms padengti, kuri teikiama duodant subsidijuojamą paskolą arba skiriant stipendiją.

- 43 Ši Bendrijos teisės pokytį patvirtina ir Direktyvos 2004/38 24 straipsnis, kurio 1 dalyje nurodoma, kad visiems Sąjungos piliečiams, pagal šią direktyvą gyvenantiems priimančiosios valstybės narės teritorijoje, „Sutarties taikymo srityje“ taikomas vienodas požiūris, kaip ir į tos valstybės narės piliečius. Atsižvelgiant į tai, kad šio straipsnio 2 dalyje Bendrijos teisės aktų leidėjas patikslina 1 dalies turinį nurodydamas, jog priimančioji valstybė narė neįpareigojama iki įgyjant nuolatinio gyvenimo šalyje teisę suteikti paramos studijoms, kurią sudaro studento stipendijos ar paskolos, asmenims, išskyrus darbuotojus, savarankiškai dirbančiuosius, tokį statusą išlaikančius asmenis ir jų šeimos narius, iš šio straipsnio 1 dalies darytina išvada, kad, teisės aktų leidėjo požiūriu, tokios pagalbos teikimui EB sutartis dabar jau taikoma.
- 44 Šio aiškinimo nepaneigia pastabas pateikusių valstybių narių ir Komisijos argumentai, susiję su EB 18 straipsnyje minimais apribojimais ir sąlygomis. Šios vyriausybės ir Komisija teigia, kad nors Sąjungos piliečio statusas leidžia jiems remtis EB 12 straipsnio 1 pastraipa, kai jie naudojami laisve keliauti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje, jų situacijai taikomas EB 12 straipsnis tik tuomet, kaip numatoma EB 18 straipsnio 1 dalyje, kai tai nepažeidžia EB sutartyje ar jai įgyvendinti priimtuose teisės aktuose nustatytų apribojimų ir sąlygų, tarp jų ir nustatytų Direktyvoje 93/96. Kadangi Direktyvos 93/96 3 straipsnyje nenumatoma valstybės narės pareiga mokėti teise apsigyventi besinaudojantiems studentams išlaikymo pašalpas, joms netaikoma EB sutartis.
- 45 Šiuo atžvilgiu pakanka konstatuoti, kad iš tiesų studentai, kurie vyksta į kitą valstybę narę pradėti ar tęsti aukštojo mokslo studijų ir kurie dėl tos priežasties pagal Direktyvą 93/96 turi teisę apsigyventi toje valstybėje, negali reikalauti išlaikymo pašalpų pagal šią direktyvą.

- 46 Tačiau Direktyvos 93/96 3 straipsnis nedaro kliūčių valstybės narės piliečiui, kuris pagal EB 18 straipsnį ir Direktyvą 90/364 teisėtai gyvena kitoje valstybėje narėje, kurioje jis ketina pradėti ar tęsti aukštojo mokslo studijas, remtis EB 12 straipsnio pirmojoje pastraipoje numatytu pagrindiniu vienodo požiūrio principu.
- 47 Esant tokioms aplinkybėms, susiklosčiusioms pagrindinėje byloje, kurioje nėra ginčijama pagalbos prašančio asmens teisė apsigyventi, kai kurių pateikusių pastabas valstybių nurodyti argumentai, kad Bendrijos teisė leidžia valstybei narei konstatuoti, jog kitos valstybės narės pilietis, kuris kreipėsi socialinės pagalbos, nebeatitinka tų sąlygų, kurios yra būtinos įgyvendinant apsigyvenimo teisę, ir tokiu atveju, laikantis Bendrijos teisės šioje srityje nustatytų apribojimų, gali jį išsiųsti (žr. minėto sprendimo *Grzelczyk* 42 punktą ir minėto sprendimo *Trojani* 45 punktą), yra visai netinkami.
- 48 Esant šioms aplinkybėms į pirmąją klausimą reikia atsakyti, kad pagalba priimančiojoje valstybėje narėje teisėtai gyvenantiems studentams, suteikiant subsidijuojamas paskolas arba stipendijas, kurios skirtos jų išlaikymo išlaidoms padengti, patenka į Sutarties taikymo sritį EB 12 straipsnio pirmojoje pastraipoje numatyto draudimo diskriminuoti taikymo tikslais.

Dėl antrojo klausimo

- 49 Antruoju klausimu prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikęs teismas iš esmės klausia, kokius kriterijus turėtų taikyti nacionalinis teismas norėdamas nustatyti, ar tokios pagalbos teikimo sąlygos yra objektyviai pagrįstos ir nesusijusios su vienos ar kitos valstybės pilietybe.

- 50 Todėl pirmiausiai reikėtų išsiaiškinti, ar pagrindinėje byloje aptariami teisės aktai numato skirtingą požiūrį į pagalbos prašančius studentus dėl jų pilietybės.
- 51 Dėl šio klausimo reikėtų priminti, kad vienodo požiūrio principas draudžia ne tik atvirą diskriminaciją dėl pilietybės, bet ir visas paslėptas diskriminacijos formas, kurios, taikant kitus kriterijus, sukelia tokias pačias pasekmes (žr., be kita ko, 1974 m. vasario 12 d. Sprendimo *Sotgiu* 152/73, Rink. p. 153, 11 punktą; 1997 m. lapkričio 27 d. Sprendimo *Meints*, C-57/96, Rink. p. I-6689, 44 punktą ir 2001 m. birželio 26 d. Sprendimo *Komisija prieš Italiją*, C-212/99, Rink. p. I-4923, 24 punktą).
- 52 *Student Support Regulations* 1 priedo 1 dalyje pagalbą išlaikymo išlaidoms padengti norintiems gauti asmenims, kuriems netaikomas Reglamentas Nr. 1612/68, numatomas reikalavimas, kad asmuo nuolatos gyventų Jungtinėje Karalystėje nacionalinės teisės prasme ir įvykdytų tam tikrus su gyvenamąja vieta susijusius reikalavimus – pirmąją akademinį metų, kuriais prasideda studijos, dieną jis gyventų Anglijoje arba Velse ir kad trejus metus iki šios dienos jis būtų gyvenęs Jungtinėje Karalystėje arba Salose.
- 53 Dėl šių reikalavimų grėsmė atsidurti blogesnėje padėtyje pirmiausiai kyla kitų valstybių narių piliečiams. Tiek reikalavimą, kad šios pagalbos prašytojas nuolatos gyventų Jungtinėje Karalystėje, tiek ir reikalavimą prieš pradėdamas studijas gyventi jos teritorijoje lengviau gali patenkinti Jungtinės Karalystės piliečiai.
- 54 Toks nevienodas požiūris galėtų būti pateisintas, tik jeigu jis būtų pagrįstas objektyviais veiksniais, nesusijusiais su suinteresuotųjų asmenų pilietybe, kurie taip pat būtų proporcingi nacionalinės teisės siekiamam teisėtam tikslui (žr. minėto sprendimo *Bickel ir Franz* 27 punktą; minėto sprendimo *D'Hoop* 36 punktą ir minėto sprendimo *Garcia Avello* 31 punktą).

- 55 Jungtinės Karalystės vyriausybės teigimu, valstybė narė gali teisėtai apsidrausti, kad tėvų ar studentų kaip mokesčiai mokamų lėšų pakaktų dabar ir ateityje subsidijuojamoms paskoloms teikti. Taip pat yra teisėta reikalauti, kad tarp pagalbos išlaikymo išlaidoms padengti prašančio studento ir priimančiosios valstybės narės darbo rinkos būtų tikras ryšys.
- 56 Šiuo klausimu reikia paaiškinti, kad nors valstybės narės, organizuodamos ir taikydamos savo socialinės pagalbos sistemas, turi parodyti tam tikrą finansinį solidarumą su kitų valstybių narių piliečiais (žr. sprendimo *Grzelczyk* 44 punktą), tačiau kiekviena valstybė narė turi teisę užtikrinti, kad pagalbos išlaikymo išlaidoms padengti teikimas kitų valstybių narių studentams netaptų neprotinga našta, kuri galėtų turėti įtakos bendram tos valstybės teikiamos pagalbos lygiui.
- 57 Kalbant apie pagalbos išlaikymo išlaidoms padengti teikimą studentams, valstybė narė teisėtai gali šią pagalbą teikti tik tiems studentams, kurie įrodė tam tikrą integracijos į šios valstybės visuomenę lygį.
- 58 Vis dėlto šioje situacijoje valstybė narė negali reikalauti iš atitinkamų studentų įrodyti jų ryšio su pastarosios darbo rinka. Dažniausiai mokantis aukštojoje mokykloje igytos žinios studento nesusieja su konkrečia geografine darbo rinka, todėl pagalbos išlaikymo išlaidoms padengti prašančio studento padėtis nėra sulyginama su asmens, kuris prašo laukimo išmokos, skiriamos savo pirmojo darbo ieškančiam jaunimui, arba išmokos darbo paieškai (žr. atitinkamai minėto sprendimo *D’Hoop* 38 punktą ir 2004 m. kovo 23 d. Sprendimo *Collins*, C-138/02, Rink. p. I-2703, 67 punktą).
- 59 Tačiau tam tikros integracijos reikalavimas gali būti laikomas patenkintu, jei nustatoma, kad tas studentas tam tikrą laiką gyveno priimančiojoje valstybėje narėje.

- 60 Dėl nacionalinių taisyklių, pavyzdžiui, *Student Support Regulations*, pažymėtina, kad pakankamos integracijos į priimančiosios valstybės narės visuomenę garantija kyla iš sąlygos, kad asmuo prieš tai gyventų šios valstybės teritorijoje – pagrindinėje byloje nagrinėjamos Jungtinės Karalystės taisyklės reikalauja gyventi trejus metus.
- 61 Papildoma sąlyga, kad studentai gali gauti pagalbą išlaikymo išlaidoms padengti tik tuomet, jei jie nuolatos gyvena priimančiojoje valstybėje narėje, kaip ir reikalavimas gyventi trejus metus, aptartas pirmesniame punkte, tai pat galėtų būti laikoma pagrįsta ir skirta tam tikram integracijos į šios valstybės visuomenės lygiui užtikrinti. Tačiau nustatyta, kad pagrindinėje byloje nagrinėjami teisės aktai nenumato jokios galimybės studentui, kuris yra kitos valstybės pilietis, gauti nuolat gyvenančio asmens statusą. Dėl šių teisės aktų toks pilietis, kad ir koks būtų jo realios integracijos į priimančiosios valstybės narės visuomenę lygis, neturi jokių galimybių įvykdyti šią sąlygą ir gauti pagalbą išlaikymo išlaidoms padengti. Todėl toks požiūris negali būti pateisintas šiomis taisyklėmis siekiamu teisėtu tikslu.
- 62 Toks požiūris sudaro kliūtį studentui, valstybės narės piliečiui, kuris teisėtai gyvena priimančiojoje valstybėje narėje ir joje pabaigė didelę vidurinio mokslo dalį bei dėl to turi realų ryšį su pastarąja valstybe, toliau mokytis tokiais pat sąlygomis, kaip gali tokioje pačioje situacijoje esantis studentas, kuris yra priimančiosios valstybės narės pilietis.
- 63 Esant šioms aplinkybėms į antrąją klausimą reikia atsakyti, kad EB 12 straipsnio pirmoji pastraipa turi būti aiškinama taip, kad ji draudžia nacionalinius teisės aktus, kurie numato, kad studentai gali gauti pagalbą išlaikymo išlaidoms padengti, tik jei jie nuolatos gyvena priimančiojoje valstybėje narėje, ir nenumato jokios galimybės studentui, kuris yra kitos valstybės narės pilietis, gauti nuolat gyvenančio asmens statuso, net jei jis teisėtai gyvena priimančiojoje valstybėje narėje ir joje pabaigė didelę dalį vidurinio mokslo bei dėl to turi realų ryšį su šios valstybės visuomene.

Dėl trečiojo klausimo

- 64 Trečiuoju klausimu prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikęs teismas Teisingumo Teismo klausia, ar tuo atveju, jei Teisingumo Teismas nuspręstų, kad studentams teikiama pagalba išlaikymo išlaidoms padengti patenka į EB 12 straipsnio 1 pastraipos taikymo sritį, tokio sprendimo pasekmės turėtų būti apribotos laike.
- 65 Jungtinės Karalystės, Vokietijos ir Austrijos vyriausybės Teisingumo Teismo prašo, jei jis nuspręstų taip, kaip nurodoma pateiktame klausime, apriboti savo sprendimo veikimą laike, o apribojimo netaikyti tik ieškiniams, kurie buvo pareikšti iki sprendimo priėmimo dienos. Grįsdamos šį prašymą jos, be kita ko, remiasi prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikusio teismo nurodytomis finansinėmis pasekmėmis.
- 66 Reikia priminti, kad Teisingumo Teismas, aiškindamas Bendrijos teisės nuostatą, aiškina tik jos reikšmę ir taikymo sritį taip, kaip ji turėjo būti suprantama ir taikoma nuo jos priėmimo momento. Iš to išplaukia, kad teismas taip išaiškintą nuostatą gali ir turi taikyti net ir teisiniams santykiams, kurie prasidėjo ar atsirado prieš priimant sprendimą, dėl prašymo išaiškinti, jei, be kita ko, patenkinamos sąlygos, leidžiančios kompetentingame teisme pareikšti su šios nuostatos taikymu susijusį ieškinį (žr. 1980 m. kovo 27 d. Sprendimo *Denkavit italiana*, 61/79, Rink. p. 1205, 16 punktą ir 1998 m. vasario 2 d. Sprendimo *Blaizot*, 24/86, Rink. p. 379, 27 punktą).
- 67 Tik išimtinėmis aplinkybėmis Teisingumo Teismas gali, taikydamas Bendrijos teisės sistemai būdingą bendrąjį teisinio saugumo principą, apriboti bet kurio suinteresuotojo asmens galimybę remtis jo išaiškinta norma siekiant užginčyti sąžiningai nustatytus teisinius santykius (žr. minėto sprendimo *Blaizot* 28 punktą; 1992 m. liepos 16 d. Sprendimo *Legros ir kt.*, C-163/90, Rink. p. I-4625, 30 punktą ir 1999 m. gegužės 4 d. Sprendimo *Sürül*, C-262/96, Rink. p. I-2685, 108 punktą).

- 68 Be to, pagal nusistovėjusią teismų praktiką, finansinės pasekmės, galinčios kilti valstybei narei dėl sprendimo, priimto byloje dėl prejudicinio sprendimo, pačios savaime nepateisina tokio sprendimo veikimo laike apribojimo (žr., be kita ko, minėto sprendimo *Grzelczyk* 52 punktą).
- 69 Teismas tokį sprendimą priimdavo tik esant ypatingoms aplinkybėms, kai, pirma, dėl didelio skaičiaus teisinių santykių, sukurtų veikiant sąžiningai, remiantis teisės aktu, laikomu teisėtu ir galiojančiu, egzistudavo rimtų ekonominių pasekmių kilimo rizika, ir, antra, kai paaiškėdavo, jog asmenys ir nacionalinės valdžios institucijos Bendrijos teisės neatitinkančioje situacijoje atsidurdavo dėl to, jog Bendrijos teisės normos turinio netikrumas būdavo objektyvus ir rimtas, o netikrumo atsiradimo priežastis galėjo būti net kitų valstybių narių ar Komisijos elgesys (žr. minėto sprendimo *Grzelczyk* 53 punktą).
- 70 Šiuo atveju pakanka konstatuoti, kad Jungtinės Karalystės, Vokietijos ir Austrijos vyriausybių pateiktos informacijos nepakanka pagrįsti jų teiginiui, kad neapribojus šio sprendimo veikimo laike šioms valstybėms narėms kiltų rimta finansinė grėsmė. Skaičiai, kuriais remiasi šios vyriausybės, taip pat apima ir atvejus, kurie visai nepanašūs į tą, dėl kurio kilo pagrindinėje byloje nagrinėjamas ginčas.
- 71 Todėl į trečiąjį klausimą reikia atsakyti, jog nėra reikalo apriboti šio sprendimo veikimo laike.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 72 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas etapų prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikusiai teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti pastarasis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (didžioji kolegija) nusprendžia:

- 1. Pagalba priimančiojoje valstybėje narėje teisėtai gyvenantiems studentams, suteikiant subsidijuojamas paskolas arba stipendijas, kurios skirtos jų išlaikymo išlaidoms padengti, patenka į Sutarties taikymo sritį EB 12 straipsnio pirmojoje pastraipoje numatyto draudimo diskriminuoti taikymo tikslais.**
- 2. EB 12 straipsnio pirmoji pastraipa turi būti aiškinama taip, kad ji draudžia nacionalinius teisės aktus, kurie numato, jog studentai gali gauti pagalbą išlaikymo išlaidoms padengti, tik jei jie nuolatos gyvena priimančiojoje valstybėje narėje, ir nenumato jokios galimybės studentui, kuris yra kitos valstybės narės pilietis, gauti nuolat gyvenančio asmens statusą, net jei jis teisėtai gyvena priimančiojoje valstybėje narėje ir joje pabaigė didelę dalį vidurinio mokslo bei dėl to turi realų ryšį su šios valstybės visuomene.**
- 3. Nėra reikalo apriboti šio sprendimo veikimo laike.**

Parašai.